

Augustus, oorspronkelijk: Gaius Octavius (Rome 23 sept. 63 v.C. – Nola 19 aug. 14 n.C.), keizer van 27 v.C. tot 14 n.C., was een zoon van Gaius Octavius (vroeg overleden) en Atia (dochter van Caesars zuster Julia). Zijn oudoom, die hem protegeerde, zond hem in 45 met het oog op de aanstaande expeditie tegen de Parthen naar Apollonia. Toen na Caesars vermoording (44) bleek dat deze hem bij testament had geadopteerd en tot voornaamste erfgenaam benoemd, haastte hij zich met zijn vriend Marcus Vipsanius Agrippa naar Rome om zijn rechten te doen gelden. Daar liet hij de adoptie achteraf wettelijk bekrachtigen en hij heette sindsdien, als Caesars zoon en drager van de traditie van het geslacht van de Julii, Gaius Julius Caesar Octavianus (‘uit het geslacht van de Octavii’). Ondanks de tegenwerking van Marcus 2 Antonius, die zich als opvolger van de dictator opwierp, won hij Caesars veteranen voor zich en versloeg in opdracht van de Senaat Antonius in 43 bij Mutina (Modena). Daar de Senaat hem zijns inziens onvoldoende concessies deed, maakte hij zich door een ‘mars naar Rome’ meester van het consulaat en verbond zich in 43 met Antonius en

diens medestander Lepidus in een officieel erkend (zgn. Tweede) Driemanschap. Bij de tegen de republikeinen uitgevaardigde proscripties offerde Octavianus welbewust Cicero aan Antonius’ wraakzucht op. Hij maakte zich gehaat door het onteigenen van landerijen ten behoeve van Caesars veteranen. De nederlaag (en zelfmoord) in 42 van Caesars moordenaars Cassius en Brutus bij Philippi (in Macedonië) was niet aan Octavianus, maar aan Antonius te danken. Na zijn conflict (41–40) om Perugia (Perugia) met familieleden van Antonius werden bij het Verdrag van Brundisium (Brindisi, 40) de invloedssferen van de Driemannen nader bepaald: Octavianus kreeg het westen, Antonius het oosten, Lepidus Afrika; Italië bleef neutraal. Een aanvullend verdrag sloten zij in 39 te Misenum met de republikein Sextus Pompejus, die vanuit Sicilië de zee beheerste en Italië dreigde uit te hongeren; maar van 38–36 maakte Agrippa een einde aan diens blokkade (slag bij Naulochus, 36). Inmiddels was bij het Verdrag van Tarente (37) het triumviraat voor vijf jaar verlengd; in 36 werd Lepidus echter uitgestoten.

De volgende jaren streed Octavianus in Dalmatië en Illyrië. Antonius bruskeerde het Romeinse gevoel voor decorum door zijn verhouding met koningin Cleopatra van Egypte, waarvan Octavianus’ propaganda naarstig profiteerde. Laatstgenoemde ging nu optreden als voorvechter van de door Antonius geschonden republikeinse traditie; in dit licht gezien houdt ook zijn vergoddelijking van Caesar (voortaan Divus Julius) een zich distantiëren van diens nagedachtenis in. Desondanks had Octavianus lang niet de gehele publieke opinie van het westen achter zich tegen het ‘oosterse gevaar’ van Antonius’ hellenistische monarchie, toen hij in 32 het hem trouw gebleven deel van de Senaat aan Cleopatra de oorlog liet verklaren. Agrippa, reorganisator van de Romeinse marine, versloeg 2 sept. 31 in de Zeeslag bij Actium de vloot van Antonius en Cleopatra, waarop ook hun leger capituleerde. Na de val van Alexandrië (30) en beider zelfmoord werd Egypte ‘kroondomein’ onder een praefectus Aegypti. Als beëindiger van de burgeroorlogen teruggekeerd in Rome (29) nam Octavianus de eretitel imperator als voornaam aan. Hij wijdde Divus Julius een tempel en zuiverde als censor de Senaat. Op 13 jan. 27 legde hij zijn buitengewone bevoegdheden neer en kondigde het herstel van de republiek af; maar krachtens zijn imperium proconsulare in de grensprovincies (sindsdien telkens voor tien jaar verlengd) bleef hij opperbevelhebber van de daar staande legers; in Rome steunde zijn macht vooralsnog op het consulaat (continu 31–23). In een zorgvuldig voorbereide Senaatszitting (16 jan.) liet hij zich ten slotte bij acclamatie de titel Augustus aanbieden, waardoor hij voortaan alle Romeinse burgers in auctoritas overtrof.

Hoewel hij de persoonlijke titel princeps (= eerste, nl. onder zijns gelijken) al eerder droeg, dagtekent men gewoonlijk van dit jaar af het begin van het Principaat, de vroege Romeinse

keizertijd. Op een rondreis (27–24) reorganiseerde Augustus de Gallische en Spaanse provincies. Na een levensgevaarlijke ziekte (tijdens welke hij Agrippa zijn zegelring overhandigde) deed hij de republikeinse oppositie in de Senaat een concessie door in 23 het consulaat neer te leggen; tegelijk liet hij zich evenwel het ambt van tribunus plebis voor het leven opdragen en beheerste zo voortaan Senaat en volk in Rome. Bovendien werd zijn imperium proconsulare ook van kracht in de Senaatsprovincies; daardoor kreeg hij het opperbevel over alle strijdkrachten van het rijk. Na een hongersnood in Rome werd in 22 ook de cura annonae (voedselvoorziening) van de aedilen door Augustus' ambtenaren overgenomen. De wetten (leges Juliae, 18) tot bevordering van huwelijksmoraal en bevolkingsaanwas bij de Romeinse elite wekten heftig verzet.

Wegens partijwoelingen moest hij in 21 Agrippa, 'inspecteur-generaal' van de oostelijke provincies, naar Rome halen. Terwijl deze, als regent in het westen, de orde te Rome herstelde en Noordwest-Spanje pacificeerde, bracht Augustus in 20 in Syrië Phraates IV, koning van de Parthen, door machtsvertoon tot teruggave van de indertijd (Slag bij Carrhae, 53) op Crassus buitgemaakte veldtekens; de vazalstaat Armenië bleef echter een twistappel.

Na de viering (met Agrippa) van het eeuwfeest, de Ludi Saeculares (17), die geacht werden een nieuw tijdperk in te luiden en waarbij Horatius als feestcantate zijn Carmen Saeculare schreef, kreeg Agrippa weer het oppergezag over het gehele oosten. Augustus' stiefzonen Tiberius en Drusus onderwierpen de Alpenvolken tot aan de Donau; zij drongen in Germania tot aan de Elbe door. In 9 v.C. werd het grote vredesaltaar op het Marsveld (Ara Pacis Augustae) ingewijd.

Een verslapping van elan blijkt uit Augustus' latere jaren, versomberd door vereenzaming (het overlijden van oude medewerkers als Agrippa in 12 v.C. en Maecenas in 8 v.C.; vele sterfgevallen in zijn familie) en enkele militaire tegenslagen. Zo werd van 6 tot 9 n.C. een geweldige opstand van de Pannoniërs en Dalmatiërs onder de twee Bato's met moeite door Tiberius neergeslagen; door de nederlaag (9 n.C.) van de stadhouder Varus tegen Arminius moesten de Romeinen de nieuwe provincie Germania opgeven en zich op de Rijnlinie terugtrekken.

Na een kinderloos eerste huwelijk kreeg Augustus uit zijn tweede huwelijk met Scribonia een dochter, Julia. Deze trouwde eerst met haar neef Marcus Claudius Marcellus (zoon van Augustus' zuster Octavia), door hem geadopteerd en als opvolger voorbestemd. Na diens vroege dood (23) moest zij trouwen met Agrippa. Van hun vijf kinderen werden Lucius en Caius Caesar door Augustus (wiens derde huwelijk in 38 v.C. met Livia kinderloos was gebleven) als zoons en opvolgers geadopteerd, maar ook zij stierven jong (2 en 4 n.C.) Na Agrippa's dood sloot Julia een derde huwelijk met Tiberius, die daartoe moest scheiden van Vipsania Agrippina (dochter uit Agrippa's eerste huwelijk). Daar van Livia's twee eigen zoons Drusus in 9 v.C. aan de Elbe was omgekomen, adopteerde Augustus in 4 n.C. noodgedwongen diens broer Tiberius (samen met Julia's jongste zoon Agrippa Postumus, die echter weldra ongeschikt heette). Tiberius, die wegens een vete met zijn stiefvader van 6 v.C. tot 2 n.C. in vrijwillige ballingschap op Rhodos had geleefd (Julia was intussen wegens wangedrag verbannen), moest evenwel tevoren zijn neef Germanicus (zoon van Drusus) adopteren.

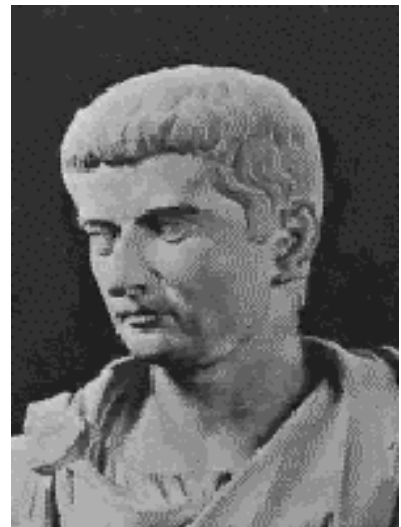
Kort voor zijn dood (14) schreef de keizer zijn Res Gestae Divi Augusti ('Regeringsdaden van de vergoddelijkte Augustus'), ook bekend als Monumentum Ancyranum, daar men de eerste kopie ervan (Latijnse tekst met officiële Griekse vertaling) in 1555 te Ankara heeft ontdekt. Zijn as werd bijgezet in het in 28 v.C. door hemzelf gebouwde mausoleum van de Julische dynastie op het Marsveld; Tiberius sprak de lijkrede uit. Een maand later verklaarde de Senaat hem opgenomen onder de staatsgoden.

Augustus paarde zelfkritiek, eenvoud, zin voor compromis en tact (vooral ten aanzien van de in de Senaat nog levende republikeinse gevoelens) aan koude berekening, gebrek aan scrupules en soms meedogenloosheid. Hij overleefde de generatie van de burgeroorlogen en werd oud genoeg om de terreurdaden van het begin van zijn carrière te doen vergeten. In wezen een man van het behoud, was Augustus aanvankelijk, evenzeer als de meesten van zijn tijdgenoten, ervan overtuigd dat hij de republiek hersteld en gestabiliseerd had. Achteraf gezien blijkt hij, in samenwerking met de Senaat, achter de façade van de republiek (die steeds meer van binnen werd uitgehold) een tot dan toe ongehoorde machtsconcentratie te hebben opgebouwd. In feite was het een proces van atrofiëring van sommige staatsfuncties (o.a. het consulaat) en hypertrofie van bepaalde sleutelposities (vnl. imperium proconsulare en tribunicia potestas).

De ook nu nog vaak gehoorde suggestie dat het 'keizerrijk onvermijdelijk' was, bewijst mede het succes van Augustus' propaganda. Het regime vond steun bij dichters als Vergilius die, onder aanmoediging van Maecenas, de mythevorming omtrent de 'voorbeschikking' van het Julische huis bevorderden. Als conservatief leefde Augustus zich uit in de restauratie van Romeinse tempels, godsdienstige colleges en ceremoniën (vnl. als pontifex maximus, sinds 12 v.C.) en in zijn huwelijks wetten. Zijn buitenlandse politiek was gericht op afronding van de grenzen. Om zijn reputatie van vredesvorst waar te maken, moest hij echter het binnenland ingrijpend reorganiseren. Zo is Rome, sinds 16 v.C. onder een praefectus urbi, in 7 v.C. van vigiles (brandweer en nachtpolitie) voorzien. Italië werd van de burgeroorlogen verlost; zowel keizerlijke (onder een legatus of procurator) als Senaatsprovincies (onder een proconsul) werden bevrijd van afpersingen door stadhouders en belastingpachters. In het westen kwam de romanisering op gang; in het oosten bleven nog vele min of meer gehelleniseerde koninkrijkes (o.a. in Palestina) als vazalstaten voortbestaan. Waren de hoogste civiele en militaire functies aan de senatorenstand voorbehouden, alle lagere ambten werden voor de equites (geldadel) gereserveerd; ook drongen vrijgelatenen als administrateurs van de keizerlijke goederen al in vertrouwensposten door. Naast de staande legers aan de grenzen kwamen permanente vlooteskaders, gestationeerd in Misenum, Ravenna en Forum Julii (Fréjus).

Agrippa's Pantheon en Thermen en het Forum Augusti (2 v.C.) staan aan het begin van de bouwactiviteiten van de latere keizers. Augustus' – bescheiden – paleis op de Palatijn is na de Tweede Wereldoorlog opgegraven. Het bevatte waardevolle wandschilderingen. De (bouw)kunst tijdens Augustus' bewind wordt augusteïsche kunst genoemd. Kenmerkend zijn idealisering en zeer duidelijke oriëntatie op de klassiek-Griekse vormen. In de beeldhouwkunst zijn behalve de Ara Pacis Augustae vooral de portretten van de keizers en zijn familieleden van belang; beroemd is de Augustus van Prima Porte, ca. 14 n.C., kopie van een misschien gouden origineel uit ca. 20 à 17 v.C. (Rome, Vaticaanse musea).

Tiberius Claudius Nero (sinds zijn adoptie door Augustus: Ti. Julius Caesar of Ti. Caesar Augustus) (Rome 16 okt. 42 v.C. – Kaap Misenum 10 maart 37 n.C.), Romeins keizer van 14 tot 37 n.C., was een zoon van Ti. Claudius Nero en Livia Drusilla. Door het tweede huwelijk (38 v.C.) van zijn moeder met Octavianus (de latere Augustus) werd hij diens stiefzoon, bekleedde daardoor verschillende ambten en streed in Gallië, aan de Donau tegen Pannoniërs en Dalmatiërs en na de dood van zijn broer Drusus ook in Germanië. Hij vervreemde van Augustus, omdat deze hem gedwongen had van zijn vrouw Vipsania Agrippina te scheiden ter wille van een huwelijk met diens dochter Julia, en zijn kleinzoons Gaius en Lucius boven hem begunstigde; hij trok zich daarom op Rhodos terug (6 v.C. – 2 n.C.).

Na de dood van Gaius en Lucius verzoende hij zich met Augustus en werd door hem geadopteerd en tot zijn opvolger bestemd; hij werd gedwongen zelf Drusus' zoon Germanicus te adopteren, wiens kinderen (zijn vrouw Agrippina Maior was een dochter van Julia) van Augustus afstamden. Germanicus' positie was sterk; hij was de populairste generaal in de strijd tegen de Germanen, aan het eind van Augustus' regeringsperiode. Tiberius zelf streed in de laatste jaren van Augustus met succes tegen rebellen in Pannonië en Germanië. Na de dood van Augustus (14 n.C.) werd hij diens opvolger.

In zijn buitenlandse politiek streefde hij stabilisering van het rijk en de rijksgrenzen na. Tiberius zag in dat definitieve onderwerping van de Germanen te veel zou kosten. De verovering van Germanië werd stopgezet (16), Cappadocië werd tot provincie gemaakt (17) en opstanden in Gallië werden onderdrukt (21). Moeilijkheden met de Parthen werden langs diplomatieke weg opgelost. Tiberius volgde in het binnenlandse bestuur in alles Augustus na; hij was weinig origineel, maar wel efficiënt: er was orde in het rijk. Zijn financiële beleid werd gekenmerkt door zuinigheid; hij bouwde weinig en gaf bijna nooit spelen, waarvan hij een intense afkeer had. Hoewel er in het begin van zijn regering muiterij in Pannonië en Germanië voorviel, was de verhouding met het leger redelijk. Met de Senaat

echter leefde hij voortdurend op gespannen voet. Tiberius bezat een sterk constitutionele gerichtheid en hij had de Senaat graag daadkrachtiger willen laten functioneren, maar de senatoren durfden niets zonder de keizer te beslissen of te ondernemen.

In zijn eigen familie bracht de kwestie van de troonopvolging spanning en ongeluk. Germanicus stierf in 19; Tiberius' zoon Drusus werd waarschijnlijk door toedoen van Seianus vermoord; twee zoons van Agrippina en Germanicus, Nero en Drusus, werden eveneens slachtoffer van Seianus, resp. in 31 en 33, zodat alleen Gaius (= Caligula) overbleef. In zijn regeerperiode werden processen gevoerd wegens majesteitsschennis tegen senatoren, die na 29, toen de keizer zich op Capri had teruggetrokken, de activiteit van de Senaat verlamden. Tiberius heeft, zeker in het begin, getracht deze processen te bestrijden, de aanbengers (delatores) aan de kaak te stellen en alleen de aanklachten op andere punten dan maiestas te laten behandelen, maar na 29 stopte zijn inbreng. Er ontstond een kettingreactie van processen tussen elkaar vijandig gezinde senatoren. Zijn keuze van Lucius Aelius Seianus als naaste medewerker was een misgreep. Gedurende de laatste zes jaar van zijn bewind bemoeide Tiberius zich steeds minder met de regering: stadhouders en andere functionarissen werden niet meer vervangen. In 37 stierf hij, volgens een gerucht op zijn ziekbed vermoord.

De antieke overlevering staat in hoofdzaak zeer vijandig – met uitzondering van Velleius Paterculus – tegenover Tiberius, die evenwel door de tegenwoordige historiografie ten dele is gerehabiliteerd; de meeste eigentijdse geschiedschrijvers waren immers verbonden met de senaat.

Caligula (verkleinwoord van Lat. caliga = soldatenschoen), de bijnaam van de Romeinse keizer **Gaius (Julius) Caesar Germanicus** (Antium [?] 12 n.C. – Rome 41). Zijn vader was Germanicus (zoon van Drusus [Maior] en Marcus Antonius' dochter Antonia Minor), zijn moeder Vipsania Agrippina Maior (dochter van Marcus Vipsanius Agrippa en Augustus' dochter Julia). Als kind was hij in het legerkamp van Germanicus de lieveling van de soldaten. Na de dood van zijn vader (19) en de verbanning van zijn moeder (29)

beschermdde zijn grootmoeder Antonia Minor hem tegen de aanslagen van de praefectus praetorio Seianus. Na diens val (31) woonde hij bij zijn oudoom keizer Tiberius (broer van Drusus) op Capri. Hoewel deze behalve hem ook zijn kleinzoon Tiberius

Gemellus als opvolger had aangewezen, wist Caligula na Tiberius' dood (37) met hulp van de praefectus praetorio Sertorius Macro alleenheerser te worden.

Zijn regering begon gematigd, maar sloeg eind 37 (volgens één overlevering na een ziekte die zijn hersenen aantastte) in een terreurregime om. Onder de leuze *oderint dum metuant* ('laten ze [mij] haten, zolang ze [mij] vrezen') liet hij, naast vele anderen (o.a. Macro en in 40 koning Ptolemaeus van Mauretania), een reeks verwanten doden, waaronder Antonia Minor en zijn neef Tiberius Gemellus. In woord en daad kwetste hij welbewust het Romeinse gevoel voor decorum (door schertsveldtochten naar de Rijn en Boulogne en zijn min of meer incestueuze verhouding tot zijn drie zusters, vooral Drusilla).

Hij stelde zich niet tevreden met de vnl. in de oostelijke provincies gebruikelijke keizercultus, maar eiste ook in Italië goddelijke eerbewijzen. Bovendien gelastte hij plaatsing van zijn beeltenis in de synagoge van Alexandrië (welks joodse gemeente hem in 40 vergeefs een deputatie zond onder de schrijver Philo) en Jeruzalem, waar al een joodse opstand uitbrak. Na enkele mislukte samenzweringen werd hij door een samenzwering van officieren van de pretoriaanse garde en staatssecretaris Callistus vermoord (41), samen met zijn derde vrouw Milonia Caesonia en hun dochttertje. De pretorianen riepen zijn oom Claudius (broer van Germanicus) tot keizer uit. Caligula onthulde de militaire dictatuur, die door Augustus zo zorgvuldig achter een republikeinse façade was verborgen.

In de literatuur is Caligula tot onderwerp genomen door o.m. Camus, Robert Graves (*I Claudius*), Vestdijk en Couperus.

Claudius I, volledig **Tiberius Claudius Drusus Nero Germanicus** (Lyon 10 v.C. – Sinuessa 13 okt. 54 n.C.), Romeins keizer van 41 tot 54, was een zoon van Antonia Minor en Augustus' stiefzoon Drusus, neef van keizer Tiberius en jongere broer van Germanicus (zie ook Julisch-Claudische dynastie). Wegens zijn zonderlinge geest, die tot trotsering van traditie en conventie neigde, werd hij in zijn jeugd van alle staatszaken uitgesloten: de keizerlijke familie vreesde door dit enfant terrible gecompromitteerd te worden. Zo groeide hij eerst met stokslagen, later te midden van de spot van het hof op. Daar hij, als kind ziekelijk, enkele lichamelijke afwijkingen had (knikken van hoofd en knieën, stotteren en kwijlen), werd hij algemeen als min of meer stomp- of zwakzinnig beschouwd; ten onrechte: hij was een anti-conventionalistische zonderling, maar paarde dit aan grote gaven. Dat hij zich tijdens de vijftigjarige quarantaine die aan zijn keizerschap voorafging, niet alléén aan drank, dobbelspel en plebejische vrienden te buiten ging, maar zich ook aan ernstige studie wijdde (m.n. aan de geschiedenis, hij schreef o.a. een werk over Etrurië, dat niet bewaard is gebleven), mag als een bewijs van grote karakterkracht worden beschouwd.

Na Caligula's dood werd hij door de lijfwacht tot keizer uitgeroepen. De zonderlinge boekenwurm ontpopte zich als een voortreffelijk regent. Zijn voornaamste hervorming was een radicale centralisatie van het rijksbestuur in handen van de keizer; voor dit doel werden keizerlijke departementen gesticht, aan het hoofd waarvan keizerlijke vrijgelatenen werden geplaatst. Verzwakking van de kracht van de senaat, versterking van de positie van de provincies (door een consequent doorgevoerde burgerrechtspolitik), systematische bestrijding van misbruiken op ieder gebied waren de doeleinden van deze centralisatie van het rijksbestuur, dat onder Claudius' regering door uitgesproken humanitaire tendenties werd gedragen, zonder voorbehoud voortreffelijk mag worden genoemd en waarvan de verdienste in de eerste plaats aan Claudius zelf en niet aan zijn ministers-vrijgelatenen toekomt: de originele oorkonden uit Claudius' regeringstijd, die wij nog bezitten, bewijzen dat de keizer zich persoonlijk in de kleinste bijzonderheden van het rijksbestuur placht te verdiepen en bovendien ademen zij volkomen de zonderlinge geest van Claudius zelf, zonder een spoor van de geest van zijn vrijgelatenen te verraden.

Was het rijksbestuur het sterke punt van Claudius' regering, zijn slechte verhouding tot de Romeinse aristocratie was er de schaduwzijde van; de senaat en de ridderstand voelden zich achteruitgezet en vergolden het hem met stil verzet en samenzweringen, die zijn angstcomplexen, door de omstandigheden waaronder hij was opgegroeid van huis uit reeds aanwezig, in hoge mate versterkten. Deze angstcomplexen werden door zijn vrouwen en vrijgelatenen weleens misbruikt om hun persoonlijke wraakzucht te bevredigen, doordat zij hem (door angstaanjaging) tot gerechtelijke moorden dreven op hun persoonlijke vijanden onder de Romeinse aristocratie. Dit is als de grote misstand van Claudius' regering te beschouwen.

In zijn huiselijk leven was Claudius ongelukkig. Zijn derde vrouw (39–48), Messalina, die een losbandig bestaan leidde en zelfs tijdens Claudius' leven openlijk een nieuw huwelijk sloot, werd terechtgesteld. Daarna huwde hij in 49 zijn nicht Agrippina Minor of de Jongere, de dochter van Germanicus, die hem in 50 overhaalde haar zoon uit een vroeger huwelijk, Lucius Domitius Nero, te adopteren en deze, in plaats van zijn eigen zoon Britannicus, voor de opvolging te bestemmen. Toen Agrippina vreesde dat Claudius dit besluit (Britannicus toonde als knaap reeds een krachtig karakter) zou herroepen, liet zij hem (waarschijnlijk) vergiftigen.

In de literatuur is hij vooral bekend geworden door de roman *I Claudius* en het vervolg *Claudius the God* van Robert Graves, die zich vooral op Tacitus en Suetonius baseert.

Nero, **Claudius Drusus Germanicus Caesar** (Antium 15 dec. 37 – bij Rome 9 juni 68), Romeins keizer van 54 tot 68, was de zoon van Gnaeus Domitius Ahenobarbus en Agrippina de Jongere. Agrippina, die met keizer Claudius huwde, bewerkte de adoptie van haar zoon (tot dan toe Lucius Domitius Ahenobarbus geheten) door Claudius (50). Bovendien huwde Nero in 53 Claudius' dochter Octavia. Na de dood van Claudius I werd hij door de pretorianen tot keizer uitgeroepen. Moeilijkheden ontstonden door onenigheid tussen Nero en zijn moeder, die o.a. Claudius' zoon Britannicus in bescherming nam. Britannicus werd in 55 vergiftigd, Agrippina trok zich terug. Ook al wijdde Nero zich in deze periode reeds hoofdzakelijk aan zijn liefhebberijen, toch werden vooral de provincies goed bestuurd, dankzij kundige stadhouders

(Galba, Suetonius, Paullinus, Vespasianus, Corbulo) en de feitelijke rijksbestuurders Burrus en Seneca. Op den duur wist hij zich echter van iedere invloed en controle vrij te maken: in 59 liet hij Agrippina vermoorden; in 62 stierf Burrus en trok Seneca zich terug. Nero liet zich van Octavia scheiden en liet haar daarop doden (62), waarna hij Poppaea Sabina huwde. Hierna gaf hij zich vrijwel geheel over aan zijn hobby's. Omstreeks het jaar 60 stichtte hij nieuwe spelen, waarin hij bij voorkeur ook zelf als voordrachtskunstenaar en acteur (en wagenmenner) optrad, zeer tot misnoegen van de conventionele Romeinen. Hij meende dat alleen de Grieken zijn prestaties zouden waarderen en maakte daarom van 67 tot 68 een tournee in Griekenland. Ondertussen leidde zijn machtsbesef tot machtswellust. Zijn uitpattingen en de oorlogen in Britannia en in het Oosten verslonden schatten. Inkomsten werden verkregen door muntverslechtering en confiscatie, het laatste veelal via processen wegens majesteitsschennis.

Nadat in 64 tweederde van Rome door brand verwoest was, verdacht men Nero er ten onrechte van (ondanks zijn verdiensten voor de wederopbouw van de stad) de brand te hebben gesticht, o.a. omdat hij op het vrijgekomen terrein voor zichzelf een schitterend paleis, de Domus Aurea (= Gouden Huis), bouwde, dat zich uitstreckte van de Palatijn tot de Esquilijn. Hij leidde de verdenking in de richting van de christenen, die hij meedogenloos liet vervolgen (na latere branden in Rome bouwde Trajanus de naar hem genoemde thermen op de Esquilijn, waaronder later resten van de Domus Aurea zijn teruggevonden).

Doordat de keizer zich vooral bij de Senaat gehaat had gemaakt, ontstonden samenzweringen als die van Piso (65). Seneca en diens neef, de dichter Lucanus, werden als medeplichtigen tot zelfmoord gedwongen. Na de dood van Poppaea (65) volgden nog meer gerechtelijke moorden, o.a. op Petronius (66) en Corbulo (67). In het Oosten werd de Parthische prins Tiridates koning van Armenië, terwijl de joden opnieuw in opstand kwamen. Mucianus werd naar Syrië gestuurd en Vespasianus naar Judaea; deze en andere generaals wisten aan de rijksgrenzen successen te boeken.

In 68 was de maat vol. Op aandrang van Vindex (stadhouder in Gallië) verklaarde Galba in Spanje zich tegen Nero, terwijl in Africa ook een opstand uitbrak. De Senaat en ook de pretorianen, die waren omgekocht, lieten Nero in de steek; hij vluchtte uit Rome en pleegde zelfmoord. Met hem stierf de JulischClaudische Dynastie uit.